

DAFTAR PUSTAKA

Arsip

Bab Alakirabi Wayuh Kalihan Botên 27 Juli. 1912.

Bocah Mangkunagaran. 1937.

De Koninklijke Vereeniging Java Motor Club: Vereeniging van Automobilisten en Motorwielrijders in Nederlandsch-Indië, 1906-1931. 1931.

Gedenkboek Van Het 25-Jarig Bestaan Der Koninklijke Nederlandsche Automobiel Club, 1898-1923. 1923.

Handboek Voor Automobilisten En Motorwielrijders. 1927.

Handboek Voor Toerisme in Nederlandsch-Indie. 1938.

Het Toerisme in Indië: Wat ter Bevordering Daarvan Gedaan Kan Worden, Prae-advies Uitgebracht voor den Kring Oost-Java van den Ahbini". 1936.

Koninklijke Vereeniging Java Motor Club: Statuten En Huishoudelijk Reglement. 1929.

Na Dertig Jaren 1906-1936, 27 Maart. 1936.

Regeeringsalmanak voor Nederlandsch-Indie. 1900.

Verordeningen Automobielen en Rijwielen. 1925.

What is There to Do in and Around Samarang? 1935.

Surat Kabar

“A. C. Kuiper Jr. Afheidsdiner van de Makelaarsvereniging”, *De Locomotief*, 19 Mei 1926.

“Automobielen-keur”, *De Sumatra Post*, 27 September 1910.

“Automobieltentoonstelling.”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 23 Januari 1932.

“Automobilisatie op Java”, *De Sumatra Post*, 8 September 1910.

- “Automobilisme. De JMC in 1924.”, *De Locomotief*, 27 Februari 1925.
- “Auto-Show te Soerabaja”, *Deli Courant*, 1 Februari 1932.
- “Betrouwbaarheidsrit JMC voor Automobielen”, *Algemeen Handelsblad Voor Nederlandsch Indie*, 12 September 1924.
- “Betrouwbaarheidsrit”, *De Sumatra Post*, 30 Juli 1913.
- “Bij Examen”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 4 Agustus 1919.
- “Boekbespreking”, *De Sumatra Post*, 30 Mei 1912.
- “Chauffeursschool te Bandoeng”, *De Express*, 27 Juni 1914.
- “Circulaire”, *De Nieuwe Vorstenlanden*, 5 Juli 1913.
- “Dagelijksch Nieuws”, *Deli Courant*, 18 Januari 1917.
- “De Brouchs Superior Motorrijwielen”, *Algemeen Handelsblad voor Nederlandsch-Indië*, 16 Juni 1926.
- “De Commissie Voor Motorverkeer”, *De Nieuwe Vorstenlanden*, 21 September 1925.
- “De Installatie Van De Comissie Voor Motorverkeer”, *De Locomotief*, 17 September 1925.
- “De J.M.C. 25 Jaar. Haar Geschiedenis. Sobere Herdenking.”, *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch-Indië*, 16 Desember 1930.
- “De Jaarvergadering Der JMC. Het Jaarverslag”, *De Locomotief*, 1 Februari 1926.
- “De Java Motor Club in West-Java”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 12 Mei 1914.
- “De Java Motor Club”, *De Preanger Bode*, 16 Februari 1913.
- “De Java Motor Club”, *De Sumatra Post*, 3 Juni 1912.
- “De Java Motor Club”, *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch-Indië*, 23 Mei 1912.
- “De JMC in Zuid Celebes”, *Algemeen Handelsblad Voor Nederlandsch-Indie*, 15 Agustus 1929.
- “De JMC Op Celebes”, *De Locomotief*, 14 November 1928.

- “De JMC op Sumatra”, *De Locomotief*, 23 April 1928.
- “De Kataphote. Verkeer Bij Avond”, *De Locomotief*, 1 Maret 1927.
- “De Koninklijke Java Motor Club”, *De Locomotief*, 10 Mei 1921.
- “De Semarangsche Auto Club”, *De Locomotief*, 13 Februari 1909.
- “De Wegenkaart de JMC”, *De Nieuwe Vorstenlanden*, 8 Juni 1914.
- “Deli Automobiel Club”, *De Sumatra Post*, 22 Februari 1927.
- “Derde Blad. Javashe Betrouwbaarheidsrit 1914.”, *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch-Indië*, 15 Oktober 1913.
- “Dertig Jaar met de I.M.C. door Ned. -Indie Wat de Koninklijke Nederlandsch-Indische Motor-club door Noesten Arbeid tot Stand Bracht. Een Vereeniging Die Zich Onmisbaar Maakte Verkeer en Toerisme”, *De Locomotief*, 26 Maret 1936.
- “Door de Fusie Met de NIAC”, *De Preanger Bode*. 12 Januari 1913.
- “Door Java’s Oosthoek”. *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch-Indië*, 5 Juli 1914.
- “Eeene Chauffeurs-School”, *De Sumatra Post*, 5 Desember 1914.
- “Een Afscheid”, *De Locomotief*, 3 April 1907.
- “Een Chauffeursschool”, *De Preanger Bode*, 27 Juni 1914.
- “Een Plan De Java Motor Club Tot Opvoeding van De Schooljeugd”, *De Locomotief*, 19 Desember 1930.
- “Gemengd Indisch Nieuw”, *Bataviaasch Nieuwblad*, 7 Oktober 1913.
- “Geneeskundig Laboratorium”, *De Indische Courant*, 16 Maret 1934.
- “Gewestelijke Baad van Bezoeki”, *De Locomotief*, 24 Desember 1909.
- “Groote Auto-Feesten te Soerabaia”, *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch-Indië*, 4 Februari 1913.
- “H. F. Tillema”, *De Nieuwe Vorstenlanden*, 31 Desember 1927.
- “Handboek Voor Motoristen”, *De Preanger Bode*, 14 Mei 1921.

- “Handel en Industrie”, *De Preanger Bode*, 22 Mei 1916.
- “Het Jaarverslag der JMC”, *Algemeen Handelsblad Voor Nederlandsch Indie*, 2 Januari 1926.
- “Hotelwezen”, *De Preanger Bode*, 15 November 1913.
- “J. M. C.”, *Prianger Bode*, 23 Juni 1913.
- “Jaarvergadering A.N.W.B.”, *De Sumatra Post*, 08 Oktober 1915.
- “Jaarvergadering J. M. C.”, *De Indische Courant*, 10 Februari 1928.
- “Jaarverslag Java Motor Club”, *De Preanger Bode*, 31 Mei 1913.
- “Java Motor Club en DAC”, *De Sumatra Post*, 8 Februari 1928.
- “Java Motor Club”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 4 Juli 1912.
- “Java Motor Club”, *De Expres*, 24 Mei 1912.
- “Java Motor Club”, *De Indische Courant*, 28 Februari 1925.
- “Java Motor Club”, *De Locomotief*, 14 Juli 1910.
- “Java Motor Club”, *De Preanger Bode*, 15 Agustus 1915.
- “Javasche Betrouwbaarheidsrit 1914”, *De Preanger Bode*, 14 Oktober 1913.
- “Koloniale Tentoonstelling Semarang”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 20 Oktober 1914.
- “Lawang Vooruit”, *De Indische Courant*, 29 Juni 1935.
- “Lawang. (Van Onzen Correspondent.) John C. POTTER.”, *Indische Courant*, 8 April 1938.
- “M. M. F van Velsen”, *Algemeen Handelsblad voor Nederlandsch Indie*, 2 Juni 1939.
- “Mirandolle, Voute en Co NV”. *Indische Courant*, 1 Februari 1933.
- “Motor-club”, *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch-Indië*, 29 Maret 1906.
- “N.A.C”, *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch-Indië*, 22 April 1912.
- “Naar de Hygiene-tentoonstelling”, *De Indische Courant*. 6 Agustus 1926.

- “Naar Het Uiterste Oosten”, *De Preanger Bode*, 17 Juli 1914.
- “Nederlandsch Indie”, *De Nieuwe Vorstenlanden*, 5 Juli 1913.
- “Nederlandsch-Indie. Uit Batavia”, *De Locomotief*, 28 Januari 1919.
- “Nederlandsch-Indie”, *Soerabaijasch Handelsblad*, 23 November 1908.
- “NIAC en JMC”, *De Preanger Bode*, 29 Oktober 1912.
- “Ochtend-Editie Bevordering van Het Verkeer”. *De Preanger Bode*, 16 Oktober 1913.
- “Overste v. d. Hardt Aberson Overleden”, *De Vrije Pers: Ochtendbulletin*, 14 September 1951.
- “P. L. Van Bueren”, *De Sumatra Post*, 2 Januari 1939.
- “Particuliere Telegrammen”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 28 Juni 1887.
- “Reorganisatie van de Java Motorclub”, *De Preanger Bode*, 21 April 1912.
- “Rijbewijzen”, *De Locomotief*, 19 Januari 1920.
- “Schutterijen Enz”, *Bataviaasch Nieuwsblad*, 11 Juni 1914.
- “Soerakarta 13 Januari 1911”, *De Nieuwe Vorstenlanden*, 13 Januari 1911.
- “Sport. Motorisme. Jaarvergadering JMC”, *De Indische Courant*, 10 Februari 1928.
- “Sport”, *De Expres*, 7 Juli 1913.
- “Stadnieuws Semarang, 28 Maart Mr. K. J. Bijl. Zijn Loopbaan in Ned-Indie”, *De Locomotief*, 28 Maret 1929.
- “Stadnieuws. Gewestelijke Raad.”, *De Locomotief*, 19 Juli 1909.
- “Straatverkeer”, *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch Indie*, 10 Oktober 1913.
- “Strafpunten”, *De Preanger Bode*, 15 November 1913.
- “Tegen Het Woeste Rijden”. *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch-Indië*, 7 Juli 1913.
- “Th. B. A. Faubel.”, *Dagblad van Noord-Brabant*, 3 Maret 1925.

“Th. B. A. Faubel”, *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch Indie*, 2 Maret 1925.

“Toerisme in Semarang’s Omstreken. Waar de Java Motor Club Ons Heen Kan Leiden. Semarang, Zetel Van De Java Motor Club, Biedt Talrijke Mogelijkheden Voor Klein En Grooter Toerisme (Dooreen Onzer Redacteuren).”, *De Locomotief*, 27 Agustus 1927.

“Uit Den Archipel. Actie Tegen Woest Rijden”, *De Sumatra Post*, 14 Juli 1913.

“Uniforma Getuigschriften Voor Chauffeurs”, *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch Indie*, 16 November 1929.

“Van Hier en Daar NIAC en JMC”, *De Preanger Bode*, 28 Desember 1912.

“Van Hier En Daar. Een Koloniaal Departement”, *De Preanger Bode*, 23 Mei 1912.

“Van Hier En Daar”, *Sumatra Bode*, 1 Agustus 1928.

“Voor Automobilisten”, *Het Nieuws van Den Dag Voor Nederlandsch-Indië*, 27 Agustus 1910.

“Zie Vervolg in het Tweede Blad”. Gemangd. Automobilisme.” *De Locomotief*, 27 Agustus 1910.

Artikel dan Buku

Abidin Kusno. 2000. *Behind the Postcolonial; Architecture, Urban Space and Political Cultures in Indonesia*. London/New York: Routledge.

Aditya Kharisma. 2008. “Automobile, Auto, Atau Mobil.” *Jurnal Pendar Pena*, Nomor 8. Tahun Pertama, 2008.

Bloembergen, Marieke. 2011. *Polisi Zaman Hindia Belanda, Dari Kepedulian dan Ketakutan*. Jakarta: Kompas.

Brundage, Anthony. 2017. *Going to the Sources: A Guide to Historical Research and Writing*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Colombijn, Freek. 2002. “Introduction: On the Road.” *Bijdragen Tot de Taal-, Land- En Volkenkunde*. Volume 158. Nomor 4.

_____. 1994. *Patches of Padang; The History of an Indonesian Town in the Twentieth Century and the Use of Urban Space*. Leiden: CNWS.

- Farabi Fakhri. 2015. "Kotabaru and the Housing Estate as Bulwark Against the Indigenization of Colonial Java." *Cars, Conduits, and Kampongs: The Modernization of the Indonesian City, 1920-1960*. Leiden: Brill.
- Gellner, Ernest. 1994. *Conditions of Liberty: Civil Society and its Rivals*. New York: Allen Lane.
- Hani Raihana. 2007. *Negara di Persimpangan Jalan Kampusku*. Yogyakarta: Kanisius.
- Helius Sjamsuddin. 2007. *Metodologi Sejarah*. Yogyakarta: Ombak.
- Henderson, Paul. dan Ilona Vercseg. 2010. *Community Development and Civil Society: Making Connections in the European Context*. Bristol: Bristol University Press.
- Hoogervorst, Tom. dan Henk Schulte Nordholt. "Urban Middle Classes in Colonial Java (1900–1942): Images and Language." *Bijdragen tot de taal-, land-en volkenkunde*. Volume 173. Nomor 4.
- James Luluhima. 2012. *Sejarah Mobil dan Kisah Kehadiran Mobil di Negeri Ini*. Jakarta: Kompas Media Nusantara.
- Johny A. Khusyairi dan Freek Colombijn. 2015. "Moving at a Different Velocity: The Modernization of Transportation and Social Differentiation in Surabaya in the 1920s.", *Cars, Conduits, and Kampongs: The Modernization of the Indonesian City, 1920-1960*. Leiden: Brill, 2015.
- Kuntowijoyo. 2013. *Pengantar Ilmu Sejarah: Edisi Baru*. Yogyakarta: Tiara Wacana.
- Lombard, Denys. 2005. *Nusa Jawa: Silang Budaya Kajian Sejarah Terpadu, Bagian II: Jaringan Asia*. Jakarta: Gramedia Pustaka Utama.
- Lorenz, Wolfram. 2002. "The Impact of Modern Traffic and Traditional Life on Informal Traffic Rules: The Example of Yogyakarta", *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde, On the Road: The Social Impact of New Roads in Southeast Asia*. Volume 158. Nomor 4.
- Mrazek, Rudolf. 2006. *Engineers of Happy Land: Perkembangan Teknologi dan Nasionalisme di Sebuah Koloni*. Jakarta: Yayasan Obor.
- Muhammad Ridha. 2018. *Melawan Rezim Infrastruktur, Studi Ekonomi Politik*. Makassar: Carabaca Makassar.

- Nordholt, Henk Schulte. 2011. "Modernity and Cultural Citizenship in the Netherlands Indies: An Illustrated Hypothesis", *Journal of Southeast Asian Studies*. Volume 42. Nomor 3.
- R. Achmad Sunjayadi. 2019. *Pariwisata di Hindia-Belanda 1891-1942*. Jakarta: Kepustakaan Populer Gramedia.
- Schoorl, J.W. 1980. *Pengantar Sosiologi Pembangunan Negara-negara Sedang Berkembang*. Jakarta: Gramedia.
- Soetandyo Wignjosoebroto. 2004. *Desentralisasi Dalam Tata Pemerintahan Kolonial Hindia-Belanda: Kebijakan dan Upaya Sepanjang Babak Akhir Kekuasaan Kolonial di Indonesia, 1900-1940*. Malang: Bayumedia.
- Suhartono. 1994. *Sejarah Pergerakan Nasional: Dari Budi Utomo Sampai Proklamasi 1908-1945*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- T.G. McGee. 2013. "The Southeast Asian City; A Social Geography of the Primate Cities of Southeast Asia", dalam Freek Colombijn, *Under Construction: The Politics of Urban Space and Housing During the Decolonization of Indonesia, 1930-1960*. Leiden: Brill.
- van Roosmalen, Pauline KM. 2015. "Netherlands Indies Town Planning: An Agent of Modernization (1905–1957)", *Cars, Conduits, and Kampongs: The Modernization of Indonesian City, 1920-1960*. Leiden: Brill.
- Velben, Thorstein. 2007. *The Theory of Leisure Class*. New York: Oxford.
- Warren, Ronald. 1973. *The Community in America*. Chicago: Rand McNally.
- Yudi Prasetyo. 2015. *Meneer Baba: Perkembangan Modernisasi Dalam Gaya Hidup Elite Tionghoa Batavia*. Surakarta: Yuma Pustaka.

Sumber online

kitlv.nl

delpher.nl

sastra.org